

Det sorte arbejde stagnerer

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed har i mere end tre årtier nøje fulgt udviklingen i danskernes udbud af sort arbejde. I bogen 'Danskernes liv med skatter, sort arbejde og gør det selv-arbejde' opgøres den seneste udvikling i niveauet af sort arbejde. Bogen, der udkommer på Syddansk Universitetsforlag den 23. maj, behandler også en række andre problemstillinger. Der stilles blandt andet skarpt på udviklingen i gør det selv-arbejde, og der ses på om de, der arbejder sort, i højere grad end andre udfører egentlig kriminalitet.

Undersøgelsen viser, at intet tyder på, at sort arbejde er et stigende problem. Tværtimod. Bedste bud på, hvor meget det sorte arbejde fyldte i forhold til BNP i 2016, er 2,2 procent. Tallet skal holdes op mod omfanget i 2009, hvor sort arbejde blev vurderet til at udgøre 2,8 procent. Umiddelbart ligner det et fald, men da målingerne er inden for den statistiske usikkerhed, er konklusionen den noget blødere, at der formentlig ikke er tale om en stigning.

Analysen af det sorte arbejde i Danmark baserer sig på en interviewundersøgelse, hvor deltagerne blandt andet

har svaret på, om de det seneste år har arbejdet sort, og – i bekræftende fald – hvor meget de har gjort det.

Omkring hver femte af de godt og vel 1.600 deltagende 18-74-årige kunne i slutningen af 2016 bekræfte, at de i løbet af de seneste tolv måneder havde haft opgaver eller havde solgt noget, som nok skulle have været oplyst til skattevæsenet. De, der arbejder sort, gør det typisk to-tre timer om ugen i gennemsnit.

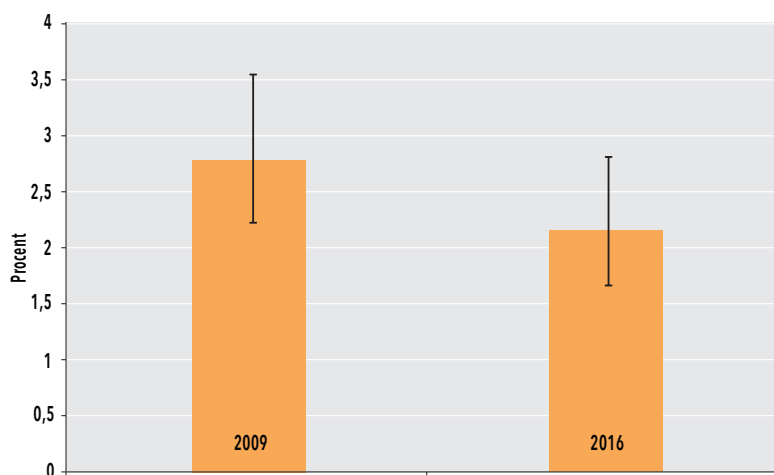
Mistede skatteindtægter

Værdien af de sorte aktiviteter kan beregnes, når man kender antallet, der arbejder sort, og ved, hvor mange timer de arbejder. Årligt arbejdes der i alt sort for en værdi, der ligger et sted imellem 34 og 59 milliarder kroner.

Nu kunne man måske forestille sig, at samfundets tab er skatteværdien af det beløb. Men så enkelt er det ikke. Langt fra, faktisk.

Mange ville ikke arbejde til den løn, de får sort, hvis de

Figur 1 Omfanget af sort arbejde ift. BNP, 2009 og 2016

Det sorte arbejde udgør i omegnen af to-tre procent i forhold til den samlede økonomi. Umiddelbart viser resultaterne, at andelen af sort arbejde i forhold til BNP viger (søjlerne), men når man tager højde for usikkerheden (lodrette stave), kan man alene konkludere, at der ikke er noget, der har ændret sig signifikant.

Note: De beregnede værdier er angivet med 95 procent-usikkerhedsintervaller. Usikkerhedsintervallerne er beregnet ved brug af den såkaldte bootstrappingmetode. Her antages, at den formelle arbejdsuge er målt præcist, dvs. at tallene fra Arbejdskraftundersøgelsen (AKU), som den hvide arbejdsuge er beregnet på baggrund af, er uden statistisk usikkerhed. Der er foretaget 10.000 bootstrap-replikationer. Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

skulle betale skat af den. Og meget af det sorte arbejde ville ikke blive efterspurgt, hvis det var til den fulde, hvide pris. Derudover omsættes mange af de sorte penge til almindeligt dagligdags forbrug, som beskattes helt almindeligt, lige som der betales moms og afgifter af de

materialer, der indgår i det sorte arbejde.

Alt i alt ville det ekstra provenu, hvis sort arbejde blev afskaffet, derfor være en del mindre end skatteværdien af ovenstående beløb.

Sort arbejde og kriminalitet

De, der arbejder sort, bliver oftere end andre sigtet for også at overtræde loven på andre områder. Det gælder både de mildere former for lovbrud, for eksempel færdselsforseelser, og overtrædelser af straffeloven.

Det viser en analyse fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, hvor svarene fra flere interviewundersøgelser er blevet matchet med Kriminalregisteret.

Den korte version af analysens resultater er, at de, der arbejder sort, har knap 60 procent større sandsynlighed end andre for også at blive sigtet for andre lovbrud, jævnfør nedenstående figur (søjlerne til venstre).

Analysens resultater gælder alene gruppen af mænd under 30 år. Forklaringen er, at det er blandt dem, de store mængder af sort arbejde udføres, ligesom den samme gruppe står for langt den største del af samtlige lovbrud. Både den ene og den anden type er nemlig i høj grad et ungdomsfænomen.

Målt i personer er billedet som følger: Blandt 100 unge mænd, der *ikke* har arbejdet sort de seneste tolv måneder, vil et opslag i Kriminalregisteret afsløre, at 18 inden for de seneste fem år er blevet sigtet for et eller andet. Sammenlign det med 100 andre unge, nemlig dem,

der *har* arbejdet sort. Her vil det tilsvarende opslag vise 29 sigtede.

Tallene her omhandler som nævnt unge mænd under 30 år. Forskellene inden for gruppen reduceres med knap en tredjedel, hvis man inden for gruppen kun sammenligner med sammenlignelige andre, altså for eksempel tager højde for uddannelsesniveau.

Fra blød til hård

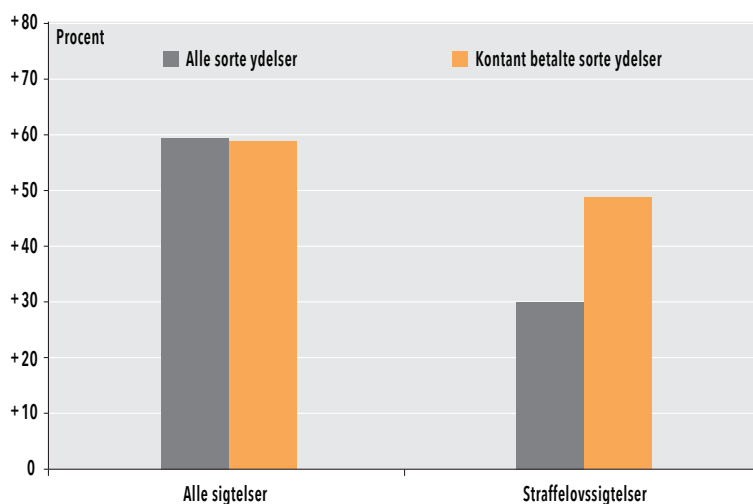
Lad os sige, at vi kan måle henholdsvis sort arbejde og kriminalitet på en skala fra blød til hård.

Hvis din svoger hjælper dig med bilen den ene weekend, og du hjælper ham med at male den næste, og I ikke fortæller nogen om det, så er det en overtrædelse af reglerne – men i den bløde ende. En hårdere overtrædelse er det derimod, hvis en bekendt af en bekendt lægger dit stuegulv om og bliver betalt med kontanter i hånden.

På samme måde med kriminalitet, hvor et klip i kørekortet er noget andet og mindre end en straffelovsovertrædelse, for eksempel tyveri, røveri eller vold.

Figur 2 Overrepræsentationen i kriminelle sigtelser blandt dem, der arbejder sort

Unge mænd, der arbejder sort, bliver i højere grad sigtet for lovbrud. I forhold til straffeloven er det især dem, der har fået penge i hånden for sort arbejde, der er overrepræsenteret. Figuren viser procentdel ekstra sigtede blandt dem, der arbejder sort, i forhold til andre.

Note: Mænd under 30 år. Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Det naturlige spørgsmål er derfor, om der er sammenhæng mellem hårdheden af overtrædelser det ene og det andet sted. Altså om de, der arbejder sort for kontanter, i højere grad end dem, der har udført blødere sorteydelser, har en tendens til at overtræde straffeloven.

Svaret er, som det fremgår af figuren, at denne sammenhæng eksisterer. I almindelighed er de sortarbejdende unge mænd overrepræsenteret med 30 procent i forhold til straffelovsovertrædelser. For dem, der har fået

sorte penge i hånden, er der tale om næsten 50 procent ekstra.

Omsat, som ovenfor, til personer er der tale om følgende: Blandt 100 unge mænd, der ikke har arbejdet sort, vil fem være sigtet for at have overtrådt straffeloven inden for de seneste fem år. Blandt alle, der har arbejdet sort, vil antallet ikke være fem, men syv. Og blandt dem, der har modtaget kontanter for sort arbejde, vil der være tale om otte ud af 100.

Gør det selv-arbejdet fylder stadig mindre i Danmark

Er danskerne generelt villige til selv at gribe skrue-trækker, vandpumpetang eller hammer, når vandhanen skal repareres eller carporten bygges? Er vi et gør det selv-folk? Svaret er: Ikke i udpræget grad og i markant mindre omfang end tidligere.

Det viser den nyeste interviewundersøgelse fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, hvor deltagerne i starten af 2017 har svaret på, om de i løbet af de seneste tolv måneder selv har arbejdet med at forbedre eller vedligeholde hjemmet.

Kun godt hver fjerde (28 procent) har i løbet af det seneste år selv taget fat, hvis noget derhjemme skulle repareres, forbedres eller bygges. Hvilket ikke er mange, når man sammenligner med tidligere. For ti år siden, i 2007, var det hver tredje (34 procent), mens det tilbage i 1996 var hver anden (50 procent).

Undersøgelsen viser, at knap 40 procent af alle husstande i den seneste undersøgelse har haft større eller

mindre projekter i løbet af det seneste år. Og at gøre det selv-arbejde indgår i en betydelig del af de projekter, der rent faktisk sættes i gang i de danske hjem.

Unge, faglærte, der bor på landet

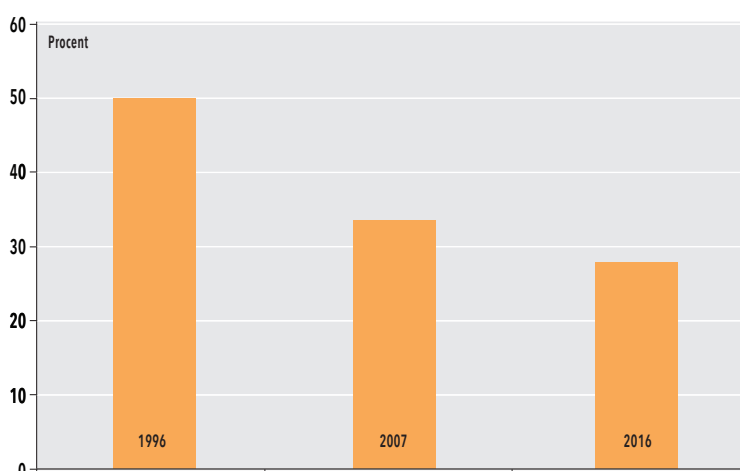
Det overrasker næppe mange, at nogle grupper i samfundet udfører flere gør det selv-aktiviteter end andre. Det ser man for eksempel, hvis man fokuserer på de lidt større projekter som at montere et køkken eller et badeværelse eller at bygge en garage. I fire ud af ti af denne type projekter indgår der gør det selv-arbejde.

Tallet trækkes op af nogle bestemte grupper. Blandt de unge (op til 39 år), de faglærte og dem, der bor på landet (eller i byer med under 5.000 indbyggere) gælder, at man selv bidrager med arbejde til omkring halvdelen af den type byggeprojekter.

I andre kredse er gør det selv-aktiviteterne meget min-

Figur 3 Procentdel, der har udført gør det selv-arbejde inden for de seneste tolv måneder

Gør det selv-arbejde er noget mindre udbredt, end det har været tidligere. På bare to årtier er andelen, der selv har udført reparationer eller forbedringer i hjemmet, næsten blevet halveret.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvad er gør det selv-arbejde?

Gør det selv-arbejde omfatter en bred vifte af aktiviteter i hjemmet – for eksempel at lave mad, sy og strikke, gå i haven eller at vedligeholde og forbedre boligen. Det er ret umuligt at indkredse – og måle – hele feltet, hvorfor definitionen her er indskrænket til eget arbejde med vedligeholdelse og forbedring af boligen.

Et fællestræk ved den type gør det selv-aktiviteter er, at de alle kan erstattes med ydelser og produkter fremstillet på det ordinære og beskattede arbejdsmarked eller ved ydelser fra den sorte sektor.

Samme definition er også brugt ved tidligere analyser, hvorfor det er muligt at følge udviklingen i gør det selv-arbejde gennem 20 år.

dre populære. Det gælder for eksempel blandt storbyboerne, de ældre og mennesker med en lang videregående uddannelse. Kun et sted mellem hver fjerde og hver tredje af de projekter, disse grupper har gang i, giver anledning til gør det selv-arbejde.

Noget kunne i øvrigt godt tyde på, at faldet i gør det selv-aktiviteten hænger sammen med, at samfundet er blevet rigere.

Siden 2001 er der blevet spurgt ind til forklaringen på gør det selv-arbejdet. De to hovedforklaringer på, at man selv bygger eller reparerer, er enten, at man kan lide det, eller at man vil spare penge. Igennem alle årene har økonomien været den helt centrale forklaring, men der synes at være en stigende andel, der griber til værktøjet, fordi de nyder at udføre arbejdet selv.

Det skævt fordelte sorte arbejde

De sorte aktiviteter i Danmark er særdeles skævt fordelt i forhold til køn, alder, geografi, uddannelse og indkomst. Imens det for nogle nærmest er en norm, at man til tider arbejder og handler sort, så er det aldeles fremmed for andre.

Den mest sandsynlige udbyder af sort arbejde er en ung mand på 18-24 år. Han bor på landet – eller i en by med færre end 5.000 indbyggere – er erhvervsfagligt uddannet, har en lav indkomst og er uden hvidt arbejde. Ud af 100 af denne type unge mænd vil de 71 have arbejdet sort i løbet af de seneste tolv måneder.

Og modsat: Den mindst sandsynlige udbyder er en 70-74-årig kvinde. Hun har en lang uddannelse, en god pensionsindtægt og bor i en by med flere end 100.000 indbyggere. Tag 100 af den type, og kun tre vil svare ja til, at de det seneste år har deltaget i en sort aktivitet.

Det viser en analyse, der bygger på mere end 10.000 interviews fra 2008 til 2014. De interviewede er efterfølgende inddelt i bestemte persontyper, og derudfra er det analyseret, hvor sandsynligt det er, at en sådan type arbejder sort.

De to beskrevne typer indrammer de fleste af de karakteristika, der adskiller dem, der arbejder sort, fra andre. Der er dog et væsentligt ekstra særligt kendetegn,

nemlig at man har stor tendens til at arbejde sort, hvis ens uddannelse ligger inden for industri, byggeri eller jordbrug.

Størstedelen af den sorte økonomi er noget, der foregår i familien eller mellem venner, bekendte og kolleger. Hele tre ud af fire sorte aktiviteter sker i disse grupper, imens resten involverer fremmede og firmaer.

Køb af sort arbejde er mere jævnt fordelt

Modsat det ovenfor beskrevne skæve udbud af det sorte arbejde, så er efterspørgslen meget mere jævn. I to omgange (2010 og 2014) har ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed spurgt til, om man har fået udført sort arbejde. Den korte version af resultatet er, at alle grupper gør brug af sorte aktiviteter.

Der er forskelle, men de er ikke markante. For eksempel har 40 procent af lejerne og 50 procent af ejerne købt sort. Køberne af sort arbejde finder man i alle grupperinger – mænd, kvinder, unge, ældre, mennesker med lange og korte uddannelser, københavnere, sjællændere, fynboer og jyder. Eneste markante tendens synes at være den forventelige, at mennesker med de laveste indkomster i mindre grad end andre får udført sorte opgaver.

Hvad er sort arbejde?

Sort arbejde er produktive – og i sig selv lovlige – økonomiske aktiviteter, der burde beskattes, men som ikke bliver det.

Køber og sælger undlader at fortælle skattevæsenet om aktiviteten, hvorfor de kan dele den sparede skat og moms. Illegale aktiviteter som salg af narkotika eller rufferi indgår ikke.

Sort arbejde indeholder både *arbejde*, for eksempel mekanikeren, der fikser biler uden for åbningstiden, og *handler*, for eksempel landmandens salg af en halv sort gris i stalddøren.

Betalingen kan enten foregå kontant eller ved en byttehandel, som når blikkenslageren hjælper maleren med det nye badeværelse mod at få opfrisket sine stuer med modehvid.

Udveksling af tjenester – for eksempel gensidige vennetjenester – udgør en stor del af det sorte arbejde.

Det er dog også i forhold til køb muligt at udskille typer, der – som ovenfor – har en højere eller lavere sandsynlighed for at købe sort.

Den mest sandsynlige køber af sort arbejde er en 30-39-årig mand, der lever i parforhold, og som har en mellem-lang videregående uddannelse. Han ejer sin bolig, bor på landet, husstandsindkomsten ligger på mellem 600.000 og 800.000 kroner. Med 100 af den type vil de 80 have

købt noget sort inden for de seneste tolv måneder.

Den mindst sandsynlige køber er en enlig kvinde på 60 år eller derover. Hun bor på landet i en lejet bolig og har en årlig indkomst på under 200.000 kroner. Ud af 100 af sådanne kvinder vil 21 inden for det seneste år have fået udført en opgave, som for eksempel via gentjenester, penge eller naturalier er betalt sort.

Danskernes liv med skatter, sort arbejde og gør det selv-arbejde

Bogen formidler den mest omfattende indsigt i danskernes uformelle arbejdsudbud i form af sort arbejde og gør det selv-arbejde ført frem til i dag på et helt opdateret talmateriale. Den er skrevet af seks forskere fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, som siden 1980'erne har beskæftiget sig med udbredelsen af sort arbejde i velfærdssamfund.

Udkommer den 23. maj

Nyt fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed (ISSN 1396-1217) udgives for at informere offentligheden om resultaterne af den løbende forskning i enheden. Nyhedsbrevet er ikke ophavsretligt beskyttet og må frit citeres eller kopieres med fornøden kildeangivelse.

Andre udgivelser fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed kan ses på Rockwoolfonden.dk/forskning